

УДК 355.48(422.1/5)“1944”:069/929(477-25)+069.5

© **Ярослава ПАСІЧКО**

ВИСАДКА ВІЙСЬК У НОРМАНДІЇ. ОПЕРАЦІЯ «ОВЕРЛОРД»

Розглядається проблема відкриття Другого фронту в Західній Європі, який був принциповим для Радянського Союзу, адже саме так можна було прискорити розгром німецьких військ та зменшити кількість людських жертв. На матеріалах із фондової колекції Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років» розповідається про передумови відкриття, часові рамки, перебіг подій, фінальний результат та значення висадки військ союзників у Нормандії – операцію «Оверлорд».

Ключові слова: Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», Другий фронт, операція «Оверлорд», висадка військ у Нормандії, Нормандська десантна операція.

Ще на початку Великої Вітчизняної війни радянське керівництво неодноразово зверталося до урядів США і Великобританії з пропозицією відкрити англо-американськими військами Другий фронт у Західній Європі. На це були вагомими причинами. Висадка союзників у Франції сприяла б зменшенню втрат Червоної армії та цивільного населення, прискорила б вигнання противника з окупованих територій Радянського Союзу. На певних етапах бойових дій упродовж 1941 – 1943 рр. відкриття Другого фронту мало для Радянського Союзу принципове значення. Своєчасний початок бойових дій на Заході міг би значно прискорити розгром фашистського блоку, скоротити тривалість перебігу всієї Другої світової війни. Однак для західних лідерів питання відкриття Другого фронту сприяло б певною мірою втіленню в життя їхньої військової стратегії.

Під час переговорів наркома закордонних справ В.М. Молотова з Прем'єр-міністром Великобританії У. Черчиллем і Президентом США Ф.Рузвельтом у травні – червні 1942 р. була досягнута домовленість про відкриття Другого фронту в Західній Європі влітку 1942 р. Проте незабаром після переговорів західні лідери ухвалили рішення переглянути свої попередні домовленості й перенести відкриття Другого фронту.

Лише в ході Тегеранської конференції в листопаді – грудні 1943 р. питання щодо дати відкриття Другого фронту було вирішене. Союзники погодилися висадити свої війська у Франції в травні 1944 р. [3, 713]. У відповідь Й. Сталін повідомив, що приблизно в той же час він розпочне на радянсько-німецькому фронті потужний наступ.

Відкриття Другого фронту щиро вітали в Москві, зокрема, як у вищих ешелонах влади, так і у всьому громадянському суспільстві. Про це свідчить фронтова періодика та інші музейні предмети фондової колекції Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», які розкривають тему «Відкриття Другого фронту в Європі». Ця подія віддзеркалюється й у головній експозиції музею. Висадці союзників на півночі Франції присвячувалися екстрені випуски газет і журналів – цілі розвороти періодичних видань: «Войска союзников начали высадку на севере Франции!», «Союзники высадили десант во Франции», «Второй фронт открыт!» [5; 7; 8]. Не тільки радянське суспільство, а й інші країни світу стежили за подіями в Західній Європі, прислуховувалися до звернень Прем'єр-міністра У. Черчилля, наказів генерала Д. Ейзенхауера, повідомлень Штабу Верховного Командування експедиційних сил союзників із місць подій тощо.

З великим нетерпінням очікували на допомогу союзників і бійці на східному фронті, про що свідчить особисте листування воїнів Червоної армії. У цих епістолах простежуються й роздратування через затримку відкриття Другого фронту, і співчуття до «братів по зброї», і побажання їм успіхів та, безперечно, надії на полегшення та повну перемогу, яка відбудеться після висадки англо-американських військ у Нормандії.

Так, ще у липні 1942 р., напередодні запеклих боїв за Сталінград, лейтенант Ю.І. Рауд написав дружині: «Ці наші «друзі» підводять і тягнуть час. Вони, холера, ніяк не відкриють II фронт...» [14]. «Третій день чуємо по радіо про висадку наших союзників у Франції. Цей 2-й фронт в уяві всіх руських довгоочікуваний. Легко, звичайно, їм там оволодіти територіями не вдасться, але це для нас велика допомога. Ніхто не розраховує на те, що англійці та американці за нас закінчать війну, нас очікують ще тяжкі бої, але остаточна перемога близько...» – зазначив у листі до рідних генерал-майор І.В.Грибов [17]. У своєму посланні майор М.С. Руденко обнадіяв маму такими словами: «Наші союзники висадили експедиційні війська у Франції – це дуже добре, у тебе має бути більше надії на скору нашу зустріч...» [16]. «Учора дізналися про велику подію, яка, мабуть, потрясла увесь світ, а саме відкриття II фронту. Нині можна говорити про швидкий кінець війни, який нам усім здавався таким далеким ще кілька днів назад...» – читаємо в листі до матері молодшого сержанта В.Д. Березовського від 7 червня 1944 р. [15]. Проте до перемоги воїн не дожив. Він загинув у вересні 1944 р., визволяючи Польщу.

Цей дворічний період, з травня 1942 р. до червня 1944 р., коли союзники відтермінували відкриття Другого фронту в Північній Франції, призвів до значних безповоротних втрат радянських збройних сил (вбитими, полоненими і зниклими безвісти нараховується близько 5 мільйонів людей). Ці наведені в унікальному довідковому виданні під загальною редакцією кандидата військових наук, професора АВН Російської Федерації генерал-полковника Г.Ф. Кривошеєва, у якому зазначається,

що безповоротні втрати Червоної армії та Військово-морського флоту з травня 1942 р. до червня 1944 р. становили – 4 967 451 особу [2, 62].

Висадка союзників у Нормандії, операція «Оверлорд», «День Д», Нормандська десантна операція, відкриття Другого фронту в Європі – ця подія має низку різних назв. Про неї знають усі, навіть далеко за межами тих країн, що брали в ній участь. Реальністю ставало те, про що так довго мріяло людство – найшвидше розгромити нацизм.

Нормандська десантна операція, або операція «Оверлорд» («Overlord» – «Володар») – це стратегічна операція збройних сил США та Великобританії за участю військ Канади, Австралії, Нової Зеландії, «Франції, що бореться», Польщі, Нідерландів, Сил Вільної Бельгії, Чехословаччини та Греції. Висадка військ у Нормандії (Франція) почалася рано-вранці 6 червня й тривала до 31 серпня 1944 р. Нормандська десантна операція здійснювалася двома етапами:

1. Операція «Нептун» – кодова назва початкової фази операції «Оверлорд» – 6 червня 1944 р. (ця дата відома як «День Д») – 24 липня 1944 р. Мета: значними силами, що були зосереджені на Британських островах, форсувати Ла-Манш, здійснити висадку на узбережжі Нормандії і створити стратегічний плацдарм для подальшого наступу.

2. Операція «Кобра» – прорив і наступ із метою визволення Франції та Бельгії й виходу до французько-німецького кордону.

Загальне керівництво арміями союзників здійснював американський генерал Д. Ейзенхауер. Безпосередньо десантну операцію очолив командувач 21-ї групи армій англійський генерал-фельдмаршал Б. Монтгомері. До складу 21-ї групи армій входили: 1-ша американська (командувач генерал О. Бредлі), 2-га англійська (командувач генерал М. Демпсі) і 1-ша канадська (командувач генерал Х. Грерар) армії. Нині операція «Оверлорд» вважається найбільшою десантною операцією в історії війн, у ній брали участь понад три мільйони осіб. У цій операції виявилася як майстерність організації та підготовки до бойових дій військ союзників, так і досить безглузді помилки військ Рейху, що й призвели до краху німецької армії. Безперечно, події літа 1944 р. на західному фронті суттєво вплинули на вирішення долі Європи в ході Другої світової війни.

Суперечки та невпевненість спостерігалися в кулуарах нацистського командування. Верховне головнокомандування Вермахту очікувало вторгнення союзників, але не змогло визначити заздалегідь ані часу, ані, що найголовніше, місця майбутньої висадки. Напередодні висадки кілька днів тривав шторм, прогноз погоди був невтішний, і німецьке командування вважало, що в таку негоду висадка десанту взагалі неможлива. Командувач німецьких військ у Франції генерал-фельдмаршал Е. Роммель напередодні операції відбув у відпустку до Німеччини і дізнався про десантування експедиційних військ лише через три години після початку операції.

У німецькому головному командуванні сухопутних військ на заході (у Франції, Бельгії та Голландії) перебувало всього 58 неповністю укомплектованих дивізій. Частина з них були «стаціонарними» (не мали свого транспорту). У Нормандії було

зосереджено лише 12 дивізій і всього 160 боєздатних бойових літаків [4, 496]. Перевага угруповання союзних військ у ході операції «Оверлорд» становила за чисельністю особового складу – у три рази, за бронетанковою технікою – у три рази, за кількістю гармат – у 2 рази і в 60 разів більше за кількістю літаків. Для боротьби з фашистською Німеччиною генерал Д. Ейзенхауер зібрав унікальні сили: 39 дивізій, 12 окремих бригад, 10 загонів, понад 10 тисяч літаків; 4 тисячі десантних суден – понад 2 мільйони вояків [1, 236].

Підготовка Нормандської десантної операції тривала три місяці. Початок висадки планувався на 5 червня 1944 р., але через несприятливі метеоумови було перенесено на 6 червня. У ніч проти шостого червня почалася висадка повітряно-десантних частин союзників, у якій брали участь американських 1662 літаки і 512 планерів, а також англійських 733 літаки і 335 планерів. Цієї ж ночі 18 кораблів британського флоту провели демонстративне маневрування в районі на північний схід від м. Гавра (Франція). Одночасно бомбардувальна авіація скидала смужки металізованого паперу для створення перешкод у роботі німецьких радіолокаційних станцій [9, 242]. На світанку 6 червня 1944 р. почалася операція «Оверлорд». Під прикриттям масованих ударів авіації й вогню корабельної артилерії почалася висадка морського десанту на п'яти ділянках узбережжя в Нормандії. Нацистський військово-морський флот майже не чинив опору. Американська й англійська авіації завдавали ударів по артилерійських батареях, штабах і оборонних позиціях противника. Одночасно потужні авіаційні бомбардування здійснювалися по об'єктах ворога в районі міст Кале і Булонь з метою відвернення уваги противника від дійсного місця висадки. Постійну потужну артилерійську підтримку експедиційним військам надавали 7 лінкорів, 2 монітори, 24 крейсери й 74 ескадрені міноносці військово-морських сил союзників [11, 245].

У ніч на 13 червня 1944 р. гітлерівське командування вперше використало проти Великобританії нову зброю – літаки-снаряди Фау-1. Найбільш інтенсивний обстріл англійської столиці відбувся 16 червня [12, 248]. Навколо цієї «зброї відплати» нацистська пропаганда розгорнула широку кампанію. Цивільне населення та війська залякували неймовірно потужною силою цих «Фау», переконували, що ці літаки-снаряди змусять відступити союзні війська з Франції. Проте нова зброя виявилася не такою вже й загрозливою, хоча морально-психологічний ефект від такої «шуміхи» мав місце.

До кінця першого дня висадки війська союзників захопили в Нормандії три плацдарми розміром від 2 до 10 км, куди були десантовані основні сили п'яти піхотних і трьох повітряно-десантних дивізій, однієї бронетанкової бригади загальною чисельністю понад 156 тис. осіб. До кінця червня 1944 р. територія плацдарму союзних військ значно розширилася, на ній перебувало близько мільйона бійців [10, 240].

Головнокомандування Вермахту все ще вважало, що вирішальний удар союзників буде здійснено через протоку Па-де-Кале, тому не зважувалося посилити свої війська в Нормандії частинами з північно-східної Франції і Бельгії. Передислокація німецьких військ із центральної і південної Франції затримувалася через нальоти

союзної авіації та диверсії французького руху Опору. Проте головною причиною, яка унеможливила посилення німецьких військ у Нормандії, став розпочатий у червні 1944 р. стратегічний наступ радянських військ у Білорусії (Білоруська наступальна операція, «Багратіон» – 23 червня – 29 серпня 1944 р.). Одна з наймасштабніших військових операцій почалася відповідно до домовленостей із союзниками, ухвалених на Тегеранській конференції. Нацистське головнокомандування всі резерви змушене було направляти на східний фронт. У зв'язку з цим 15 липня 1944 р. генерал-фельдмаршал Е. Роммель направив телеграму Гітлеру, у якій повідомляв, що за час від початку висадки англо-американських військ втрати групи армій «Б» склали 97 тис. бійців, а отримали підкріплення – лише 6 тис. осіб. Таким чином, противник не зміг суттєво укріпити угруповання своїх військ у Нормандії [13, 250 – 251].

24 липня війська 21-ї групи армій союзників вийшли на рубіж південніше міст Сен-Ло, Комон, Кан. Цей день вважається завершенням операції «Оверлорд». За період від 6 червня до 23 липня 1944 р. німецькі війська втратили 113 тис. осіб. Втрати союзних військ становили 122 тис. осіб (73 тис. американців і 49 тис. англійців і канадців) [18, 208].

25 липня 1944 р. після масованої артпідготовки за підтримки «килимового» авіаційного бомбардування союзники розпочали новий наступ у Нормандії з району Льон-Ло з метою прориву з плацдарму і виходу на оперативний простір (операція «Кобра»). У ході наступальних дій війська союзників майже без перешкод просунулися на схід, де форсували р. Сена. 25 серпня 1944 р. за підтримки повсталих парижан і французьких партизанів було визволено Париж. 30 серпня 1944 р. генерал Шарль де Голль оголосив про початок дії Тимчасового керівництва Французької республіки.

Союзні війська завдали поразки військам Вермахту, що перебували в Північній Франції і, продовжуючи їхнє переслідування, вступили на територію Бельгії. Третього вересня 1944 р. була визволена столиця Бельгії – Брюссель.

Основні причини перемоги союзників та поразки нацистів у Західній Європі були вже названі. Підсумовуючи наслідки Нормандської десантної операції, зазначимо, що головною причиною поразки стало критичне становище Німеччини на цьому етапі війни. Основні сили Рейху були зосереджені на східному фронті, постійний натиск Червоної армії не давав можливості Гітлеру укріпити свої сили на заході. Не варто забувати, що війська союзників були краще підготовлені та озброєні новою технікою з повними боєкомплектами й достатньою кількістю палива, а також мали значну перевагу в кількості бійців. Важливим фактором, який наблизив перемогу, була й діяльність французьких партизанів, котрі доволі активно зривали військові постачання для нацистських військ. Помилкова думка нацистського командування щодо місця висадки англо-американських військ призвела до рішучої перемоги союзників.

Керівники та учасники Нормандської десантної операції були відзначені урядовими нагородами США, Великобританії, Канади та інших держав. Генерал Д. Ейзенхауер, генерал-фельдмаршал Б. Монтгомері та генерал О. Бредлі стали кавалерами радянського ордена Суворова I ступеня [6].

День 6 червня 1944 р. був названий одним американським публіцистом «найдовшим днем». Так, в історії боїв експедиційних військ на континенті він був першим і найтяжчим. У радянських воїнів таких «найдовших днів» до червня 1944 р. – тисячі. А скільки їх таких ще буде попереду, до зустрічі на Ельбі, до переможного травня 1945-го, до кінця Другої світової...

Джерела та література:

1. Безыменский Л.А. Тайный фронт против второго фронта / Л.А. Безыменский. – М., 1978. – С. 236.
2. Великая Отечественная без грифа секретности. Книга потерь. – М., 2009. – С. 62.
3. Великая Отечественная война 1941 – 1945. Энциклопедия. – М., 1985. – С. 713.
4. Там же. – С. 496.
5. За Родину. Экстренный выпуск. – 1944. – 6 июня // Фонды Мемориального комплекса «Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов» (далее – Фонды МКНМІВВВ) – КН-78357. – Г-16471.
6. За победу. – 1944. – 6 октября // Там само. – КН-192725. – Г-70982.
7. Красное знамя. – 1944. – 7 июня // Там само. – КН-221987/6. – Г-77708/6.
8. Сталинская гвардия. – 1944. – 8 июня // Там само. – КН-49202. – Г-9241.
9. История второй мировой войны 1939 – 1945. – Т.9. – М., 1978. – С. 242.
10. Там же. – С. 240.
11. Там же. – С. 245.
12. Там же. – С. 248.
13. Там же. – С. 250 – 251.
14. Лист до рідних // Фонди МКНМІВВВ. – КН-140726. – Д-20968.
15. Лист до рідних // Там само. – КН-227821. – Д-40591.
16. Лист до рідних // Там само. – КН-67170. – Д-13985.
17. Лист до рідних // Там само. – КН-90175. – Д-16542.
18. Погью Ф. Верховное командование / Ф. Погью. – М., 1959. – С. 208.

© **Ярослава ПАСИЧКО**

ВЫСАДКА ВОЙСК В НОРМАНДИИ. ОПЕРАЦИЯ «ОВЕРЛОРД»

Рассматривается проблема открытия Второго фронта в Западной Европе, который был принципиальным для Советского Союза, ведь именно так можно было ускорить разгром немецких войск и уменьшить количество человеческих жертв. На материалах из фондовой коллекции Мемориального комплекса «Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов» рассказывается о предпосылках открытия, временные рамки, ход событий, финальный результат и значение высадки войск союзников в Нормандии – операцию «Оверлорд».

Ключевые слова: Мемориальный комплекс «Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов», Второй фронт, операция «Оверлорд», высадка войск в Нормандии, Нормандская десантная операция.

© **Yaroslava PASICHKO**

LANDING OF TROOPS IN NOMANDY. OPERATION OVERLORD

A problem of opening of Second front in Western Europe was fundamental for Soviet Union, in fact exactly after his opening it was possible to accelerate the defeat of the German troops and decrease the amount of human victims.

On materials from fund collection of the Memorial complex “The National museum of the History of the Great Patriotic War of 1941 – 1945” describes the prerequisites for opening, the time frame of events, the final result and the value of the landing of Allied forces in Normandy – Operation Overlord.

During the Teheran Conference in November – December in 1943 a question in relation to an opening of Second front date was decided. Allies agreed to land the troops in France in May of 1944.

Landing of Allies in Normandy, Operation Overlord, D-Day, Normandy landing operation, opening of Second front in Europe – this event has a row of the different names. About her know all, even far outside those countries that participated in her.

Normandy landing operation or Operation Overlord is a strategic operation of the armed forces of the USA and the Great Britain with participation of troops of Canada, Australia, New Zeland, «France that fights», Poland, Netherlands, Forces Free Belgium, Czechoslovakia and Greece. Landing of troops in Normandy (France) began early in the morning on June, 6 and lasted to August, 31 in 1944. The American general D. Eisenhower carried out common guidance the armies of Allies.

Summarizing the consequences of the Normandy landing operations, will mark that critical position of Nazi Germany became main reason for the defeat at this stage of the war. The main forces of the Reich were concentrated on East front, the permanent onslaught of the Red Army did not give an opportunity to Hitler to consolidate the forces on the West front. Do not forget that the Allied troops were better trained and equipped, with new equipment, with full ammunition and enough fuel, and also had a significant advantage in the number of fighters. An important factor, that brought victory was also the activities of the French partisans, that sufficiently actively blew off soldiery supplies for Nazi troops. Erroneous idea by Nazi command about place of landing Anglo-American forces resulted in decisive victory of the Allies.

Keywords: Memorial complex “The National museum of the History of the Great Patriotic War of 1941 – 1945”, Second front, Operation Overlord, troops landing in Normandy, Normandy landing operation.

ЭКСТРЕННЫЙ ВЫПУСК.

Смерть немецким оккупантам!**За Родину**Среда
6 июня
1944 г.**ВОЙСКА СОЮЗНИКОВ
НАЧАЛИ ВЫСАДКУ НА СЕВЕРЕ ФРАНЦИИ***Коммюнике № 1*

Штаб Верховного Командования экспедиционных сил союзников опубликовал сегодня, 6 июня, коммюнике № 1. В нем сообщается, что под командованием генерала Эйзенхауэра военно-морские силы союзников при поддержке крупных военно-воздушных сил сегодня, 6 июня, начали высадку союзных армий на северном побережье Франции.

Приказ генерала Эйзенхауэра

Каждому солдату войск союзников перед операциями вручен приказ генерала Эйзенхауэра, который заканчивается словами: „Мы не согласимся ни на что меньшее, чем на полную победу“.

Выступление Черчилля

Сегодня, 6 июня, в Лондоне в палате общин выступил премьер-министр Черчилль. Он сообщил, что в течение ночи и рано утром первые крупные соединения войск союзников начали высадку на северном побережье Франции. До 4.000 кораблей пересекло Ла-Манш. Огонь береговых батарей неприятеля в значительной степени подавлен, а преграды на море оказались не столь серьезными, как предполагалось. Высадка союзных войск производится при поддержке 11.000 самолетов первой линии. За неприятельскими линиями успешно осуществлена массовая высадка воздушных десантов. Происходит также высадка десантов в различных пунктах побережья. Командиры, руководящие операциями, сообщают, что все идет согласно плану.

Г-633002.

Ответственный редактор А. П. БАРЫШНИКОВ.

*"Лучше морю чем никому!"
Мы не дадим их расстегнуть. Бойтесь отарес
без брони.*